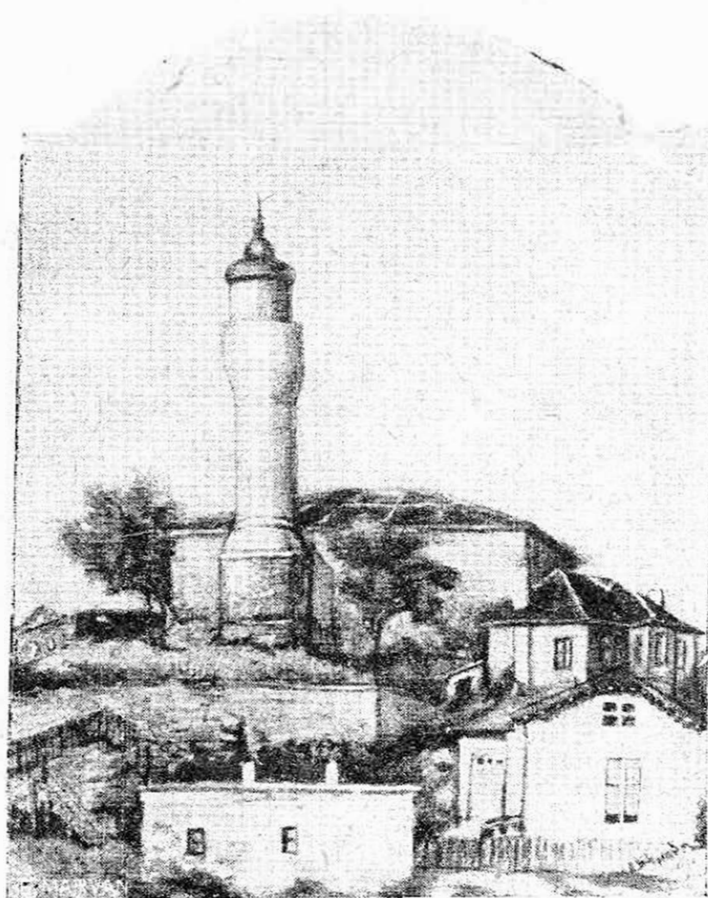
A. I—N. 1—Februarie-Martie, 1937

DOBROGEA DE SUD

Director: RADU RUCĂREANU

Revistă de studii și literatură regională

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” Constanța

SUMAR:

Manuscrisele se trimit d-lui RADU RUCĂREANU
Profesor la Liceul din Bazargic

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman" Constanța

Persoanele cari acceptă primirea primului număr, sunt considerate ca abonaţii noştrii.

Acei se nu doresc aceasta, sunt rugaţi a refuza primirea.

Preţul Lei 30

Institutul de Arte Grafice „ALBANIA“ Str. Traian 18-20 — Constanţa

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman” Constanţa

	Pentru particulari . .	180 Lei
ABONAMENTE:	Pentru Instituţiuni . .	1000 Lei
	De onoare	1000 Lei

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman” Constanţa

Către acei ce ne citesc,

Pornim la drum, fără teamă că piedicile ne vor opri în cale. Drumul nostru e drept și încrezători în isbândă, tindem spre un țel determinat.

Acei ce astăzi trăesc viață românească, în acest multicolor colț, datori sunt să pregătească viață nouă, pentru acei ce se vor naște dintr'un românism nou.

Generațiile noi, ce se nasc pe acest ținut, trebue să-și cunoască leagănul, să învețe să-l prețuiască și să-l iubească, pentruca să-l apere.

Acelor de departe, ce n'au gustat încă din farmecul **Orientului Românesc,** *le vom deștepta poate curiozitatea, unei lumi, atât de deosebite pentru ei.*

Pe cunoscătorii trecutului dobrogean, precum și pe acei ce atrași de cerul și de marea sudului românesc și nui-au lăsat indeferenți nici farmecele **Dobrogei de Sud, nici viața ei, îi rugăm să ne ajute.**

D. d. S.

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” Constanța

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” Constanța

Granițe „asanate" și vindecate

Prețul popoarelor în istorie se judecă nu după lungimea granițelor ci după înălțimea culturii.

Politica de vorbe și omul de stat, pagina 77.

Vederea hotarului unei țări e mai totdeauna o lecție de istorie și de etnografie.—Silit de împrejurări, am trecut nu de mult peste graniță, iar ceea ce m'a impresionat, ca și altă dată, a fost deosebirea între felul cum sunt privite hotarele în apusul Europei, față de cele de răsărit. In Elveția de pildă trăesc „în bună învoire" oameni de neam deosebit, de limbă și religie deosebită, fără să viseze măcar la o mutare a granițelor. Pe la izvoarele Ronului, se aude nu numai limba franceză, dar și cea germană. Cel dintâi sat în fundul văii, se cheamă Gletsch, semn că ghețarul (Gletscher) nu e departe. In stânga pârîului turbure, ce iese de sub ghiață, se află pasul cu nume latin *Furca*, iar în dreapta urci pe pasul *Grimsel*, cu numire nemțească. Dar nimeni nu ține socoteală că spre miază noapte Aarul trimite apele sale către Berna protestantă, oraș cu nume și populație germanică; ori că Ronul coboară spre apus, către Geneva, metropola Elveției franceze și calvine, sau că Tesinul pornește spre miazăzi, străbătând un ținut elvețian, dar cu limbă italiană și confesiune catolică. Nimeni nu face socoteli dușmănoase nici asupra neamului, nici asupra limbei sau religiei vecinului.—Cât despre pământ, nici vorbă. Cui i-ar trece prin minte, să-l rupă de Elveția spre a-l alipi cumva de Germania, de Franța ori de Italia?

In Franța, la fel, Bretoni, Normanzi, Provensali, Italieni, Basci, Alsacieni... trăesc în bună înțelegere, fără gând de asuprire al graiului, a religiei sau a neamului cuiva, ori cu

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman" Constanța

planul criminal de a rupe Franța în bucăți spre a le da altor state.

E drept că au fost și pe acolo timpuri mai tulburi. Ce-au pățit bieții protestanți francezi (Hughenoții) și Albigenții de odinioară de pe urma credinței lor religioase, numai ei știu. Insă, azi e bună și deplină pace. Nici neamul, nici graiul, nici confesiunea nu mai e pentru nimeni un motiv de prigoană.

Cu totul altfel stau lucrurile în răsăritul Europei.—In cel dintâi ziar, care s'a întâmplat să-mi vină în țară, am găsit această știre: un doctor șwab din Ranyhod, anume Franz Rasch, „secretarul *Asociației pentru educația poporului german din Ungaria*", a fost condamnat la 5 luni de închisoare, fiindcă protestase bietul om în contra maghiarizării numelui. Sentința suna astfel:

„Maghiarizarea numelui este un *bun* al națiunei, iar cel care se ridică în contra maghiarizării păcătuește împotriva națiunii maghiare.

Și, fiindcă doctorul Rasch, s'a împotrivit la maghiarizarea numelui. el a insultat națiunea maghiară".

Stuttgarter neues Tagblat (citat în „Universul" dela 3 Septemvrie 1936.)

Alta—tot din Orient.—Un țăran român din Bulgaria, unde locuesc pe malul drept al Dunării, vreo 200 de mii de Români, îndemna boii la jug, pe românește. Fiindcă vorbirea acestei limbi nu este îngăduită, gospodarul a fost adus la postul de jandarmi, iar căpitanul de grăniceri Ganceff i-a poruncit, ca pedeapsă, să se dea de-a tumba în zăpadă.—Nevoind să se supună batjocurei, țaranul a fost bătut până la sânge. Inchipuiți-vă acum un Breton sau Basc, bătuți fiindcă vorbesc limba învățată dela părinții lor!

Dar în Bulgaria, altă lume. Românii nu pot auzi limba lor nici la școală, nici la biserică, nici măcar pe stradă. „Cine îndrăsnește să vorbească românește și e auzit de vreun jandarm, soldat sau funcționar, este amendat și deseori crunt bătut".

Universul 22 Octombrie 1936.

Până și rugăciunea creștină „Tatăl nostru" a fost oprită din ordinul autorităților și înlocuită în școli cu această formulă:

„Sunt bulgar. Iubesc Bulgaria și jur că voiu lucra toată viața pentru libertatea și unitatea națiunii mele bulgare.
Doamne ajută-mă".

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman" Constanța

Universul 23 Oct. 1936.

Cum sunt cu putință în secolul al XX-lea grozăvii ca acestea ?

Fiindcă Ungurii şi Bulgarii sunt de aceeaş rasă, gândul cel dintâi, care răsare în minte, ca o explicare, e violența caracteristică a Mongolilor,—aci apatici şi supuşi ca robii, aci explozivi şi cruzi. De bună seamă, atmosfera Europei creştine nu i-a îmblânzit destul, măcar că s'au amestecat cu neamurile între care s'au aşezat. Astfel nomazii mongoloizi, poposiți în pusta panonică, s'au încrucişat cu Germani, Cehi, Moravi, Slovaci, Sloveni, Sârbi, Români, etc. Şi, judecând după numărul lor mic, Maghiarii ar fi trebuit să dispară cu totul, iar rana produsă de năvălirea lor în corpul populației europene să se fi cicatrizat, fără să mai lase vreo urmă. Dar evoluția istorică nu e totdeauna normală. Ajutați de Papi, care aveau aci nevoe de un rege însărcinat să lovească pe creştinii ortodoxi, apoi în timpurile mai nouă ajutați de slăbiciunea Austriei, (apărați şi de limba lor asiatică) ei au putut dăinui până în momentul de față.

Tot aşa şi Bulgarii.— O mână de nomazi poposesc la poalele Balcanilor ca atâtea alte roiuri barbare. Erau atât de puțini, în cât încăpeau toți într'un lagăr de 5 Km. lungime şi 5 lățime. (Inchipuiți-vă un oraş mijlociu, dar nu cu case mari, având mai multe rânduri, ci acoperit de corturi, căruțe, cai, oi şi tot calabalâcul hordei năvălitoare). Visul lor, ca al tuturor barbarilor, era să prade țările mai civilizate şi în deosebi oraşele dimprejurul Mediteranei. Isprava lui Atila îi ameţise pe toți flămânzii stepei. Mai ales Byzanțul, la o palmă de loc de Balcani, îi ademenea grozav. Dar, cu toată decadența, Bizanțul nu murise. Reacțiunea a venit cu destulă putere. Impăratul Vasile Bulgaroctonul (adică ucigătorul de Bulgari) i-a potopit. Şi poate că urmaşii hordei asiatice s'ar fi măcinat cu totul, dacă dinastia românească a Asăneştilor nu le ar fi dat un nou spor. Insă nici această înviorare n'a durat mult. Năvala Turcilor i-a cufundat în neființa politică timp de cinci sute de ani. Nu s'a mai auzit de o Țară bulgărească, de hotare bulgăreşti şi nici chiar de un neam bulgăresc. «Raialele» căzuseră la fund — muncitor cu palmele.— Atât.— Până şi bisericile lor erau ascunse în pământ şi fără clopote, să nu turbure liniştea stăpînilor (închinători lui Mahomed).— După atâta amar de vea-

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman" Constanța

curi, cel dintâi clopot de biserică a răsunat în Bulgaria abia după biruința ruso-germană la Grivița și la Plevna. (De aceea Mitropolitul dela Vrața, plin de duioșie, spunea în fața Regelui Carol I., când s'a dus să vadă mausoleul de la Plevna: Sculați-vă din mormânt, ostași căzuți pe câmpul de luptă, să vedeți pe Acela care v'a dus la biruință... etc... etc...) Insă, toate acestea sunt fapte petrecute ieri-alaltăieri.— După cum spusei, timp de atâtea secole, Bulgaria n'a existat nici măcar ca nume geografic, iar cuvântul *bulgar* nu mai însemna *un neam*, ci ajunsese un adjectiv cu înțeles de ocară: „lucru bulgăresc" însemna de pildă lucru de calitate inferioară.

Iată însă că s'a întâmplat un lucru neașteptat. Politica rusească, sub masca ortodoxiei, a creat după 1878 o Bulgarie dela Dunăre până la Marea Marmara, — ceeace însemna aproape cucerirea vechiului Byzanț, numit foarte străveziu *Țarigrad.* Dar planul cu această gubernie moscovită în peninsula balcanică n'a isbutit deplin. Puterile europene (în deosebi Anglia) s'au opus. Dar în această ocazie numele Bulgaria a eșit, earăși la iveală, ca etichetă pentru această creație artificială. Intâi de toate artificială, fiindcă nu exista pe atunci o populație bulgărească, deosebită de cea sârbească. (A trebuit să vină mai târziu rivalitatea dintre principatul bulgăresc și Serbia, precum și ortografia, ca să despartă limba bulgărească de a Sârbilor printr'o graniță mai simțită). Apoi artificială acea creațiune politică și pentru alte motive: pe întinderi mari din Bulgaria ticluită de Ruși nu se afla picior de bulgar, ci alte neamuri.— Bălcescu când a trecut Balcanii, ducându-se pe la jumătatea spre Constantinopol, a ajuns în culmea munților fără să fi găsit un singur sat bulgăresc! Iar regele Carol I povestea că până la Plevna n'a vorbit cu sătenii altă limbă decât cea românească. In sfârșit, I. Ișirkoff, profesor de geografie la Sofia, mărturisește în 1912, în marea revistă Petermans Mitteilungen că întreg Cadrilaterul era turco-tătar, iar Bulgarii o minoritate cu totul neînsemnată. Abia după înființarea Bulgariei ca principat, au început ei să vină din Balcani și chiar dela sud de Balcani (de unde numele de Balcangii dat veneticilor de curând sosiți).

Prin urmare, dacă nu se amestecau Rușii, de bunăseamă că Serbia ar fi devenit cheagul Slavismului din peninsula balcanică, iar elementul românesc din Craina și tot malul drept

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman" Constanța

al Dunării, până în stepa dobrogeană, păscută de turmele Ardelenilor, ar fi dat alt aspect etnografic peninsulei scăpată pe încetul de stăpânirea otomană.— Mitropolitul de la Vrața ştiea mai bine de cât bietul căpitan Gancef ce limbă vorbeau pe atunci satele de pe malul drept al Dunării. Cărturarii bulgari ştiu şi azi că cea dintâi tipăritură pe limba lor s'a făcut la Râmnicu-Vâlcea, iar adunările societății, care se cheamă azi Academia Bulgară, s'a ținut la Brăila, pe pământ românesc; după cum în România căutau pe atunci adăpost şi ajutor «raialele» —amenițate de ştreangul turcesc. Ştieau..... ştieau multe de toate, oamenii generației trecute, care aveau o memorie mai lungă decât a grănicerului de azi, care osândeşte un Român numai pentru că i-a auzit glasul...

Dar evoluția istorică nu e totdeauna normală; ea cuprinde nu numai progres, ci şi regres. Mănunchiul de mongoloizi din Balcani, în loc să ia deplin obiceiurile europene, a păstrat încă, întocmai ca şi rudele lor din pusta Ungariei, un fond considerabil de violență asiatică şi—trebue s'o spunem—de grandomanie. Maghiarii sunt încredințați că şi Dumnezeu e de neam maghiar. Iisus e un fel de rege unguresc—*singurul lor rege* azi, cu o sărbătoare specială în calendar, deosebită de a tuturor celorlalți creştini *(festum proprium Hungarorum)*.— Nu ştim ce cred Bulgarii cu privire la rudenia cu divinitatea. Deocamdată, vedem că lui Dumnezeu-Tatăl i-a luat rugăciunea zilnică, înlocuind-o cu «Sunt Bulgar... etc, etc, etc.»

Ce raporturi de hotar poți avea cu astfel de vecini, gata să-şi întindă granițele şi spre cer?

Evident, situația nu poate fi ca cea din apusul Europei. Peste Ungaria a căzut mânia soartei, când au fost chemați în fața Tribunalului Omenirii, apoi în zilele stăpânirii lui Bela Kun. Dar n'au învățat nimic. Dovadă condamnarea Şwabului care a «insultat nația maghiară», nevoind să primească un nume cu sunet asiatic.

Bulgarii, şi ei, au suferit trei mari nenorociri. Cea dintâ e din timpul lui Battenberg. Incăerarea dela Slivnița a fost ridicată la rangul de războiu,—ceea ce a deşteptat în sufletul lor o semeție ca a robului ajuns împărat. Iar a doua nenorocire a fost Kirkilisie, unde Turcii au fugit, lăsând tunurile cu vaselina fabricei pe țavă. Totuşi, în ziua aceea, ziarele au adus aminte Europei de Austerlitz, iar Ferdinand de Coburg îşi cerea

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman" Constanța

uniforma, cu care se pregătea să intre biruitor în Ţarigrad... A fost atât de mare fierbinţeala, încât nici Constantinopole nu le mai ajungea Bulgarilor, ci au tipărit repede hărţi şi cărţi poştale, în care graniţa lor era întinsă până la gurile Dunării, amintindu-şi, pe semne, că, venind dela Volga, au trecut şi pe acolo. Şi nici cu atâta nu se mulţumeau, ci şi-au aruncat ochii până în M. Adriatică şi M. Egee, cuprinzând în pofta lor toată Macedonia şi aproape toată peninsula balcanică. (Urmarea se ştie: războiu în contra aliaţilor, Sârbi şi Greci, cu care porniseră în contra Sultanului).

In sfârşit, a treia nenorocire a fost războiul mondial. Ura fierbinte în contra tuturor vecinilor, i-a aruncat împotriva Sârbilor (după ce stătuseră vreun an de zile, la pândă), apoi împotriva Românilor, — se înţelege, sub aripa Germanilor. .Imprejurarea cu Turtucaia le-a sărat inima. Ce sate aprinse! Ce biserici pângărite! Ce jefuire a oraşului Giurgiu unde au dărâmat şi zidul caselor... In cele din urmă, au cucerit la Bucureşti şi racla cu moaştele «Sfântului Dumitru», aşa că Germanii au trebuit, de ruşine, să-i pedepsească, isgonindu-i din stânga Dunării.

Dar asta a fost nenorocirea cea mai mare. Dispreţul Germanilor i-a cruţat de proba la Mărăşeşti. Dacă ar fi fost pe acolo măcar o divizie-două bulgăreşti, să le culeagă petecile printre diviziile puternicului Mackensen «spărgătorul de fronturi», poate că s'ar fi răcorit puţin şi capetele vecinilor noştri dela miazăzi.

Dar mersul evenimentelor nu-i totdeauna logic. Şi astfel, lucrurile sunt cum sunt. Un element mongoloid, în urma experienţei moscovite din 1878 şi a împrejurărilor mai sus amintite, a rămas în mijlocul peninsulei Balcanice, ca un fel de cuiu al lui Pepelea, faţă de toţi vecinii.

Aşa se explică pentru ce, dela Pesta până la Sofia, Orientul Europei este încă atât de oriental. Cehii au şi ei destui Germani (vre-o patru milioane) dar pot trăi omeneşte cu ei. Slovenii deasemenea. Când a fost vorba să opteze: în ce ţară voesc să trăească? Ei au hotărât să rămână în acelaş hotar cu Austriacii, nu cu Yugoslavii.

Tot aşa, Românii i-au lăsat pe Şvabi, să-şi vadă de treburile lor, înfiinţând şcoli cu limbă germană. Au recunoscut şi gazetele din Germania omenia Românilor, care au îngăduit

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman" Constanţa

celor asupriţi să se deştepte din letargia maghiarizării. Dar Ungurii şi Bulgarii au alt suflet. Vechiul lor instinct de acaparare dovedeşte că sunt încă prea mult fiii Asiei şi prea puţin ai Europei. Procurorii Unguri dela 1867 şi până azi au umplut şi umplu mereu temniţele cu cei care nu cred în maghiarism şi «insultă naţia maghiară», ca doctorul Rasch. Iar comitagii bulgari, de la desrobirea Bulgariei de sub Turci şi până azi au sângerat nu numai Macedonia şi alte *părţi ale peninsulei balcanice*, dar au asasinat cu toporul în mijlocul Bucureştilor, pe un ziarist român, care nu vrea să creadă în idealul bulgăresc. Fatalitatea sângelui mongolic e mai puternică decât influenţa creştinismului şi a întregii culturi europene. Cei porniţi din stepele, unde au bântuit Atila şi Gengis-Khan n'au aflat încă — ori, poate, nu-s în stare să înţeleagă — că un popor mic, ca cel elin, a putut ajunge o lumină a omenirii, cu toată puţinătatea lui numerică. Nu-şi dau seama că o mică republică (să zicem Florenţa) ocupă în istoria omenirii un loc mai mare de cât tot imperiul lui Gengis-Khan şi a lui Tamerlan, cel cu piramida de cranii... Nu pot vedea că chiar azi micul popor suedez împarte cununi de merit tuturor neamurilor pământului, prin premiul Nobel; că Norvegienii lui Ibsen, şi Danezii lui Thorwaldsen stau în istoria contemporană alături de cei mai aleşi dintre aleşi. Şi nu i s'a adus oare Elveţiei omagiul de a fi gazda tuturor popoarelor iubitoare de dreptate, nu pentru mulţimea coloniilor sale, pentru mărimea teritoriului, numărul populaţiei sau prisosul de putere militară, ci tocmai pentru omenia ei superioară, pe care o dovedeşte zilnic, respectând neamul, limba şi religia cetăţenilor ei şi pe a străinilor, ca pe nişte bunuri, pe care numai mâna unui bădăran le poate atinge...?

Nu e o plăcere să înşirăm astfel de lucruri. Cititorul va înţelege însă acum, pentru ce privirea graniţelor «umanizate», din Apus, deşteaptă fără de voe în sufletul călătorului o adâncă ruşine, când îşi întoarce ochii spre graniţele din Orientul cu infiltraţiuni mongolice. Aci a rămas încă concepţia de viaţă a nomadului asiatic, care atunci se crede mai fericit... când poate paşte cu turmele sale cât mai mult pământ şi poate jefui cât mai departe în hotarul confiscat vecinilor. De aceea, Ungurii strigă şi azi în gura mare: Vrem Ungaria cum a fost.., fără să-şi dea seama că pretenţia feudalului întemeiat pe «drep-

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman” Constanţa

tul pumnului» este cea mai mare înjurie faţă de epoca în care trăim. Ce-ar zice un magistrat, dacă cel pedepsit de Justiţie ar arăta pumnul judecătorilor şi le-ar cere să-i «restitue» lucrurile jefuite! Nu-i aşa, pentru orice om cu judecată e ceva «paradoxal, adică dincolo de putinţa de a crede». Pentru Unguri, nu. N'au confiscat ei până şi pe Iisus, făcându-l rege unguresc, cu menire politică specială pentru Unguri?

La fel Bulgarii. Uitând prăbuşirea din 1913, când au cerut Românilor să le cruţe capitala (şi le-au cruţat-o); uitând prăbuşirea din 1918, când au fost striviţi; uitând că soarta (unită cu dispreţul Germanilor) i a cruţat de cumpăna dela Mărăşeşti, fiind absenţi în ziua fărâmării lui Mackensen, uitând şi tot sprijinul din trecut al Românilor, unde erau primiţi frăţeşte, ca şi în vremea Asăneştilor, ei visează graniţe croite de comitagii şi se răsbună barbar pe populaţia românească de pe malul drept al Dunării. Lucrul nu e de mirare pentru un neam care crede că poate lua şi locul lui «Dumnezeu-Tatăl», dar este nu se poate mai regretabil, că astfel de orori sunt încă cu putinţă în Europa contemporană.

*
* *

Totuşi, dreptatea, cere să ne recunoaştem şi nouă, Românilor, o mare vinovăţie. Iată pentru ce:

La 1913, după ce visul de heghemonie bulgară în peninsula balcanică s'a isbit de realitate (tratatul din Bucureşti), oamenii politici de la Sofia s'au desmeticit puţin şi-au făcut României o propunere în adevăr cuminte: Bulgarii să cheme acasă toată populaţia bulgărească din Cadrilater. Fiind venită acolo de curând (Balcangii), lucrul era destul de uşor. Puneau însă o condiţie: să fie pentru totdeauna pace între noi şi ei. Iarăşi, cuminte propunere.

Idea aceasta face mare cinste vecinilor noştri de la miazăzi. Ea avea să fie pusă în curând şi în tratate de pace şi chiar realizată, Turcia lui Kemal a trimis pe Grecii din Asia-Mică acasă, chemând în locul lor pe Turcii risipiţi în Macedonia. Bulgarii de asemenea au primit pe Bulgarii din Turcia. Grecii la fel. Şi astfel, hotarele au fost «asanate», spre binele tuturor.

Pentru ce Românii nu s'au grăbit să aducă atunci în Dobrogea şi restul ţării, pe Românii resfiraţi pe malul drept al Dunării, trimiţând la urma lor, pe Bulgarii pripăşiţi în Ca-

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman" Constanţa

drilater? Pentru ce am lăsat în valea Timocului, pe la Rahova, Siştov şi aiurea mii de fraţi de ai noştri, ca să fie pălmuiţi azi de grănicerii bulgari fiindcă vorbesc româneşte, iar comitagii, ca şi lupii, trec graniţa şi ucid ce le ese în cale?

In faţa istoriei, trebue să răspundă omul politic căruia i s'a făcut acea propunere [1]).

Credem însă că greşeala de atunci se poate încă îndrepta şi azi: graniţa se poate însănătoşa, făcând şi aci schimbul de populaţie, care s'a făcut şi în alte părţi ale peninsulei balcanice.

Pe ce ne întemeiem?

Mai întâi, oamenii politici din Bulgaria nu se poate să treacă cu vederea un fapt: metoda comitagiilor nu mai corespunde concepţiilor epocei noastre. În Europa, sunt azi trei mari «centre de acţiune», cum zic climatologii, când fac pronosticuri asupra schimbării timpului.

Avem întâi Marile Puteri apusene (Anglia şi Franţa); în răsărit e Marea Republică a Sovietelor, iar la mijloc e Germania — mai imperialistă de cât ori şi când în trecut. Wilhelm al II-lea mai umbla cu formule şi cu «petece de hârtie»; Hitler are o singură metodă: tunuri, tankuri, avioane... şi de alde astea. Până şi definiţia statului a fost de curând schimbată. *Statul* nu mai e o «ordine de drept», ci este: *ordinea internă pentru scopuri externe.* Scurt şi precis. Iar scopul extern al Germaniei este întinderea ei de la Marea Nordului până la Golful Persic. Timp de o sută de ani (de la Fr. List până la Houston Stewart Chamberlain), gândul expansiunii germane a crescut şi s'a conturat tot mai lămurit. Intâi, Prusia şi Zollverein; apoi al doilea *Reich;* după aceea, *Mitteleuropa;* în sfârşit, *Berlin-Bagdat,* adică «Marea Germanie», trecând cu o lovitură de cismă peste toţi cânii («die Kleinen Hunde») din Balcani. Bismarck zicea că nu dă nici «oasele unui grenadier pomerianian» pentru peninsula balcanică. Hitler însă, care, într'o singură noapte a trimis în lumea cealaltă pe 70 dintre cei mai buni prieteni, ce n'ar fi în stare să dea, numai să vadă împlinit programul său «extern». Cât despre «căţeii din Balcani», ei pot fi aruncaţi în cel dintâi şanţ, dacă stau în calea germanismului.

---

1) *C. Xeni. Take Ionescu,* 1932, p. 280. «Bulgaria... făgădui să retragă toată populaţia bulgară din Cadrilater spre a dovedi definitiva sa renunţare la aceste teritorii».

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman” Constanţa

Intrebarea e: vor democrații Bulgari să-i ajungă o astfel de soartă? (pe Unguri nu-i mai întrebăm, de oarece ura lor de magnați le întunecă mințile).

Nu ştim ce vor fi cugetând cei care au încă în crierul lor ereditate turanică. Aceia însă care s'au europenizat destul, deprinzându-se cu climatul moral al Europei, credem că vor socoti mai folositor pentru ei să trăească liberi şi să se desvolte ca Bulgari, decât să fie din nou «raialele» unui nou despot. Bulgarii culți, cum era răposatul Sişmanoff, ştiu că în hotarele de azi, cu populația de azi — şi chiar pe jumătate cât e azi — nimeni nu-i poate opri de a ajunge în istoria lumii mai iluştri şi decât vechii Elini, dacă au în ei germenul culturii şi dacă pacea le permite o lungă desvoltare.

Al doilea fapt pe care ne întemeiem e următorul. Fața cu cele trei mari centre de acțiune politică începe să se desineze oarecare apropiere între țările dintre Baltica şi Egea. Polonia, Cehoslovacia, România, Iugoslavia, Bulgaria, Turcia şi Grecia, par a înțelege rolul enorm al unei zone de cinstită neutralitate între gura Vistulei şi gura Vardarului. Un astfel de tampon între sovietism şi hitlerism ar atârna grozav de mult în cumpăna viitorului. Mai ales că s'a ivit în timpul din urmă un fapt care bate la ochi: e pe cale să se formeze o nouă constelație politică, a statelor mici dimprejurul Balticei: Suedia, Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania, Danemarca şi Norvegia. Toate acestea sunt menite de unii să ajungă o anexă a Germaniei. «De la Oceanul Inghețat până la Golful Persic» trebue adică să se formeze nu o alianță (Bünd), ci un mănunchiu politic (?), un *Verband* sub mâna Germaniei; — asta o visa Chamberlain încă din timpul războiului mondial. Ce vrea acuma Hitler nu mai e nevoe de nici o ipoteză. Houston, Chamberlain citise pe Kant (ba a scris şi o carte despre el). Hitler însă nu şi prea bate capul cu filosofia kantiană, ci înțelege mai uşor doctrina lui O. Spengler — cel cu «ordine internă pentru scopuri externe», cu voluptatea pe care o produce «gemetele victimei», «mirosul sângelui», şi altele ca acestea.

Intrebarea e: doresc popoarele dintre Oc. Inghețat şi Golful Persic să cunoască «voluptatea» de a «geme» sub talpa celor ce nu cunosc altă lege, decât a Puterii (der Wille zur Macht)?

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman" Constanța

Cred că Bulgarii şi Ungurii mai culţi se vor lepăda de o astfel de prespectivă şi vor adopta mai degrabă fericita formulă a «asanării graniţelor». prin concentrarea pe teritoriul etnic al populaţiei de aceiaşi limbă.

Eu, unul, drept să vă spun, socot că Bulgarii vor înţelege acest lucru mai repede decât Ungurii, pentru motivul arătat mai sus: întâi, fiindcă propunerea a venit dela Bulgari; al doilea, pentru că poporul bulgar are o însuşire simpatică: e din fire democrat; pe când la Unguri e altceva: feudalismul le-a intrat în sânge şi i-a întors cu faţa spre trecut; urmaşii lui Arpad s'au deprins a fi boeri pe socoteala altora; ei singuri mai păstrează în dicţionarul social şi politic cuvântul «magnat». Cu toată fiinţa lor — cel puţin pătura de sus — priveşte spre evul mediu. Şi e lesne de înţeles că e foarte greu să mergi *înainte*, cu capul întors spre spate...

Să sperăm însă că şi cei mai buni dintre Unguri se vor desmetici la timp.

Fireşte, gradul de sensibilitate morală nu este acelaş la toţi oamenii şi la toate popoarele. In chestii de politică, «ceea ce este adevăr dincoace de Pirenei, e dincolo eroare» zicea un Francez foarte simţitor la nuanţa gândurilor. Ba încă ne-a fost dat să vedem în vara asta că şi dincolo de Pirenei, adevărul era altul la Madrid, altul la Barcelona, altfel la Toledo, Burgos, Oviedo... şi chiar de la mahalaua unui oraş la altă mahala. Câte cete cu armele în mână, atâtea adevăruri politice! Nu-i deci de mirare că oamenii cu vederi scurte privesc uneori chestia hotarelor dintre ţări, ca doi ţărani lacomi care se spintecă cu cuţitul pentru o brazdă de pământ. Se duc în ocnă, în loc să se ducă la judecată. Dar aici se vede bunul simţ şi mintea cea bună. Ce-ar zice lumea dacă într'o bună zi, Elveţienii, fiindcă împăratul Carol cel Mare sta la Zürich, unde se vede şi azi marele lui «Münster», şi-ar pune în gând, să ceară dela vecini pământul stăpânit câtva timp de monarhul medieval? Ce-ar fi peninsula balcanică, dacă ar cerca cineva să reconstitue toate graniţele vechi, dela Traci, Iliri, Greci, Romani, Byzantini... şi până în timpurile noastre? Poate trece aşa ceva prin mintea unui om sănătos?

Credinţa celui care scrie aceste rânduri e că popoarele mici dinspre miazăzi vor urma pilda popoarelor mici dinspre nord, care plănuesc şi ele o federaţie, măcar că pe ele le a-

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman” Constanţa

pără întâi de toate aşezarea lor lângă Oceanul Inghețat. Cred că cei dintre Viena şi gurile Eufratului, în loc să se încovoae sub varga vreunui faraon modern, fie sovietic, fie de altă nuanță, vor alege mai bine libertatea, formând o punte între Apusul foarte civilizat al Europei (Anglia şi Franța) şi Orientul indian, indo-chinez şi japonez, deşteptat la o viață superioară prin câteva mari personalități, între care Ghandi străluceşte cu o lumină fără egal. Cred că omenirea nu va deveni faraonică şi canibală..., ci va trăi încă multe zile bune.

Pentru aceasta trebue însă să ne schimbăm idea de graniță, ca şi Elvețienii şi alte popoare, potrivit cu concepția epocei în care trăim. Pentru Ivan, Istyan, Iovan, Iani, Ion şi cei de nivelul lor, hotarul e o brazdă, pentru care lacomul intră la ocnă...

Pentru cei nedeprinşi a cugeta mai atent, granița țării e un jandarm, o santinelă la pichet, un vameş sau linia până unde se întinde puterea unui regulament etc., adică e ceva limitativ, ca să nu zic *negativ*. Dar pentru omul cu adevărat modern, granița începe să aibă şi un alt aspect: ea devine nu o zonă de separație, ci de contact sufletesc între neamuri cu suflete deosebite şi culturi deosebite, dând şi primind fiecare ce i se pare mai bun, cu deplină libertate sufletească, — mai presus de rasă, limbă, confesiune şi alte caractere deosebitoare.

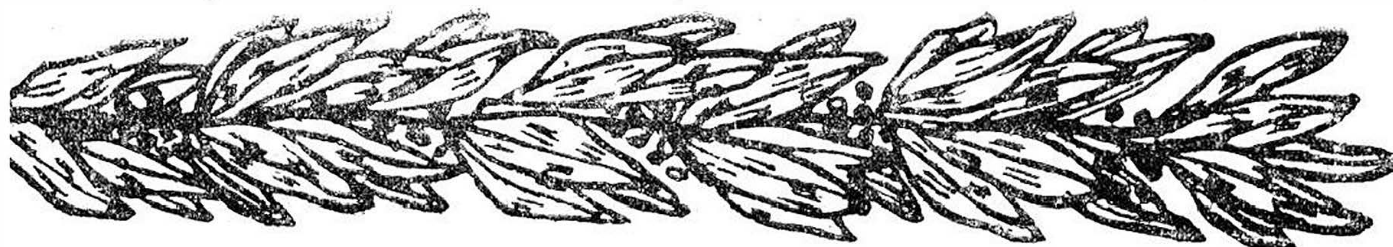
Intrebarea e deci clară: Hotărî-se-vor Ungurii şi Bulgarii (mai ales după exemplul dat de strălucitul om de stat Atatürk), înțelege-vor şi ei că viitorul unui popor stă în concentrarea populației pe teritoriul etnic şi intesificarea muncii proprii, iar nu exploatarea muncii altora şi acapararea de pământuri ori de unde s'ar întâmpla?

Experiența lui Kemal este decisivă. In lumea încremenită a Islamului, dela Mahomed până azi, nimeni n'a adus o schimbare mai adâncă în viața unui stat musulman. Ghaziul aplicând metode moderne, a devenit regeneratorul poporului şi statului care vegeta de atâta timp sub sultani, încât ajunsese să fie numit «omul bolnav». Concentrând populația şi munca, El a început o eră nouă in istoria neamului turcesc.

Să fi înțeles oare Reformatorul dela Ankara mai adânc sensul istoriei contemporane decât oamenii politici de la Pesta şi Sofia?

Simion Mehedinți

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” Constanța

Dobrogea de Sud

> «Dobrogea este o cetate. Zidurile ei sunt malul înalt al Dunărei şi Mărei. Şanţurile ei cu apă sunt Dunărea şi Marea: iar a patra lature întărită, o formează, la miazăzi, râpele adânci, care despart Dobrogea noastră de Deliormanul turco-bulgăresc».
>
> *V. Pârvan*

Consideraţiuni de ordin istoric sau politic au făcut adeseaori, ca aceiaşi unitate geografică să aparţină mai multor state şi să poarte uneori, numiri diferite.

Alta ar fi alcătuirea statelor moderne, dacă s'ar ţine seamă la încheierea tratatelor de pace, pe lângă drepturile istorice şi de felul cum se prezintă un ţinut, în unitatea lui morfologică.

Ciuntirea fără rost a unei ţări, îngreuiază viaţa poporului ei între hotare nefireşti şi viitorul lor nu reclamă decât un nou şir de neînţelegeri, pentru a-şi recăpăta viaţa normală.

Natura prezintă singură linii de despărţire, între care firesc este să se întindă un acelaş popor. Aceasta înseamnă, că o aceeaşi unitate geografică să cuprindă o singură unitate etnică. Ce e mai firesc, decât ca între: Nistru, Tisa, Dunăre şi Marea Neagră să se întindă acelaş popor românesc?

Ani îndelungaţi, ţara noastră a fost lipsită de părţi din trupul ei, de ţinuturi pe cari se plămădise Poporul Românesc şi care recunoscut este, că au fost leagănul strămoşilor noştri. Ardealul (cuibul Dacilor), Bucovina, Basarabia, Oltenia şi Dobrogea au fost epoci întregi sub stăpâniri streine, cari au căutat să şi le încorporeze ca teritorii şi să şi le asimileze etnic. Au căutat să convingă populaţia, prin limba pe care o obliga s'o înveţe la şcoală şi s'o vorbească acasă, ca şi prin numele pe care i-l impunea, să-şi uite origina românească. In Jugoslavia,

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman" Constanţa

de pildă, un tată care mergea la primărie să declare naşterea unui fiu, era obligat să-i aleagă numele, de pe o listă impusă.

Viaţa ţării noastre, lipsită de fiinţa ei, era lipsită de o viaţă organică întreagă. Şi era natural visul de întregire pe care Românii şi l-au realizat cu prilejul războiului mondial.

La opera de desnaţionalizare se mai adaogă un fapt, care s'a petrecut pretutindeni. Acaparatorii colonizau ţinuturile româneşti cu populaţie naţională, ca influenţa să fie mai mare şi statisticele, de cari se serveau ca drepturi de stăpânire, să numere o populaţie cât mai puţin românească.

* *
*

Dacă ne oprim asupra Dobrogei şi a Cadrilaterului (aşa cum este cunoscut de toată lumea), vedem că este o eroare să numim Dobrogea, în partea ei de sud, «Cadrilater». «Dobrogea», ca nume, îşi are o justificare în trecutul ei, reprezentând «pământ bun» (Dobro ogeac), pentru Balgarii din sudul Basarabiei, ce veneau să se stabilească aici, prin secolele: XVIII-lea şi XIX-lea.

«Cadritater» însă, nu înseamnează altceva decât regiunea dintre «patru laturi», văzută doar pe o hartă multicoloră, de împărţire administrativă. Niciodată, o hartă care ar reprezenta aspectul fizic al regiunei, nu ne-ar arăta o linie, care să separe Cadrilaterul de Dobrogea. Astfel ar fi uşor de observat uşurinţa cu care s'a botezat acest ţinut, desconsiderându-se o realitate geografică.

Dar greşeala este de dată recentă. Niciodată în trecut, nu găsim partea sud-dobrogeană, cu altă numire, decât aceea pe care a avut-o întotdeauna Dobrogea.

Pe vremea stăpânirii romane, pentrucă elementul predominant era cel getic s'a numit „Ţara Geţilor". Strobo îi zice „Scythia Minor". Ovidius şi Plinius cel Bătrân nu pomenesc nimic de Scyţi. Se ştie însă, că Sciţii din nordul Dunării, pe timpul decăderii Geţilor şi Macedonenilor, fac incursiuni în Dobrogea, aşa că după scrierea lui Demetrius de Kalatis, Sciţii ocupă gurile Dunării, până la râul „Zyras", Valea Batovei de astăzi.

Spusele lui Scymnos, Iacob Weiss, Plinius... dau ca limită de sud a Dobrogei, deasemenea râul Zyras.

Allard în „Souvenir d'orient", scrie că Balcicul este primul oraş al ei la mare, iar geograful arab Mahomed Edriassi, nu-

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman" Constanţa

meşte Dobrogea, „Berdzan" şi i dă ca limită sudică la Dunăre „Zacatra", vechiul Transmarisca, Turtucaia de astăzi.

Astfel urmărite isvoarele istorice, cari ne dau indicaţiuni despre întinderea Dobrogei în sud, găsim mereu indicat ca hotar, linia Ekrene (Valea Batovei)—Turtucaia, acelaş hotar pe care se sprijină astăzi.

Niciodată însă, nu găsim Dobrogea, amputată de partea ei de sud, până în vremuri mai apropiate, când Congresul de la Berlin din 1878 considera Dobrogea, până la limita Silistra-Mangalia.

După un răsboiu, în care gloria românească dă fiinţă Statului Bulgar, se alipeşte acestui stat sudul Dobrogei, desconsiderându se istoria şi separând soarta acestei părţi de aceea a restului ei. De atunci şi până la 1913, prin zelul naţional al stăpânitorilor, regiunea înstrăinată avea să-şi transforme culoarea etnică, printr'o numeroasă populaţie adusă din sud.

Defunctul geograf Vâlsan considerând Dobrogea ca o unitate geografică, o limitează la sud cu văile: Provadiei şi a Lomului Alb, ceeace ar însemna cu o linie dela Varna, până la Rusciuk.

Definiţia ei, pe temei morfologic, ne-o prezintă ca un platou, având ca axă de simetrie, linia Cerna-Vodă—Constanţa, prin Valea Carasu. In partea de mijloc, podişul nu se ridică peste altitudinea de 80 m., pe când în cele două extremităţi, înălţimile ei întrec altitudinea de 400 m. Sudul nu este deci, decât o repetire a fenomenului din nord.

Simetria dobrogeană nu se limitează însă, numai la aspectul ei morfologic. Aceiaşi repetire a fenomenului nordic, se observă şi în biogeografia ei.

Mijlocul ei întins, uşor vălurit, e gol de păduri şi plin de erburi. Intre limitele; Hârşova—Camăna la nord şi Silistra-Balcic la sud, trecând prin apropierea Bazargicului, e împărăţia stepei dobrogene.

E ţinutul fără lemn de ars şi pe alocurea, fără apă. Dincolo de limitele amintite, acolo unde pământul apare mai frământat, se întind pădurile. Ceeace în nord, sunt pădurile Niculiţelului şi Babadagului, în sud sunt pădurile Batovei şi pădurile graniţei, ce trec în Bulgaria, până în buza podişului. Acolo el se termină în falia Provadiei şi Lomului Alb.

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman" Constanţa

Deliormanul, pădurea nebună, este deopotrivă în nord ca şi în sud.

Oprindu-ne numai, asupra Dobrogei de Sud şi schiţând doar în treacăt, aspectul ei fizic, vedem că ea se prezintă ca un podiş ridicat cu aproape 290 m. deasupra mării. Intreg ţărmul e o râpă care se ridică dreaptă ca un zid, în direct contact şi în luptă dreaptă cu marea. Acolo unde o vale îşi deschide gura spre mare, s'au format plaje, ca aceea dela gura Batovei, dela Ekrene.

Urmărindu-i ţărmul, pe o destul de mică întindere, ca aceia dintre Ekrene—Mangalia, vedem că în aceiaşi mare, sub acelaş soare, sub aceleaşi vânturi de stepă, ni se prezintă două lumi diferite, cu două culori distincte, cari se despart brusc, prin tăişul eroicului Cap al Caliacrei.

Nicăeri nu te simţi mai mic în faţa naturii ca pe acest promontoriu înalt, stâncos şi singur înaintat în mare. Vrea să-i arate par'că eroismul lui cu care poate înfrunta vânturile şi cu care-i poate schimba culoarea. Stâncile lui stau suspendate deasupra valurilor, iar temelia lui calcaroasă, ceiace nu bănueşti de sus, e pătrunsă de mare, prin grote adânci şi întunecoase, anume par'că să aducă locului noutatea, nemaivăzută pe ţărmurile mărilor de sud. Aci, în aceste grote, îşi au locul de odihnă focele Mării Negre. Oricând un curios, ar dori să le vadă, ele-şi leagănă corpul lor greoi, aproape de faţa limpede a apei. Nu se sinchisesc de apropierea omului şi nu se depărtează de ţărm şi de grotele răcoroase.

Ceiace se poate observa pe promontoriu ca: urme din cetatea lui Dromichet, cu ziduri repetate şi porţi de care; scări săpate în piatră pe care te înfricoşezi să cobori, de teamă că un pas greşit te-ar duce în abis; mormântul Sfântului Nicolae, cu o candelă mereu licărindă, ce-i luminează icoana şi Poarta Fecioarelor, care se deschide deasupra mării, şi prin care s'au aruncat fecioarele ascunse, ca să nu cadă în mâinile cuceritorilor, sunt semnele unei lumi ce-a trăit pe aici o viaţă mai intensă, mai înfrăţită cu marea, o lume dela care a rămas un şir de legende, cu atât mai pline de farmec, cu cât ochii noştrii au mărturia existenţii lor.

Dela Capul Caliacra în spre sud, ţărmul îşi întoarce faţa spre soarele de amiază. Golful Balcicului e străjuit la celălalt capăt al lui de un deal înalt, pe care a fost vechea cetate

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman" Constanţa

Kruni. Râpa lui calcaroasă, albă sub bătaia soarelui, e coasta de Argint. E coasta abruptă pe care n'o poţi urca, decât pe scări săpate în stâncă şi pe care s'au suspendat smochinii, ce o îmbracă în verde.

Capul Caliacra şi prispa înaltă a podişului apără golful de crivăţul excesiv, lăsându-l să primească numai soarele. Balcicul ca să se poată bucura de tot norocul mării lui, s'a coborât pe povârniş, până la ţărm ca să-şi împodobească grădinile cu migdali, lămâi, smochini şi flori... flori multe şi târzii.

Profesorul Vâlsan vorbind despre acest golf spune:

«Există în ţara noastră un ţinut de o frumuseţe de basm. Avem o fereastră deschisă spre feeria Orientului, fereastră prin care până acum, n'au privit decât pictorii noştri şi artista de o înţelegere atât de subtilă a frumuseţilor naturii, care e M. S. Regina. Avem mica noastră «Rivieră» sau «Crimeie», Abazzia noastră, pe care cei mai mulţi nici n'o bănuesc. Un crâmpei de Mediterană — încrustat în modestul nostru ţărm de mare — plin de pitoresc al reliefului, îmbibat cu atâta lumină şi culoare, cât nu poate cuprinde paleta celui mai zvăpăiat pictor şi cât nu poate îmbina cel mai delicios covor oltenesc sau basarabean.

. . . .

Acest ţinut admirabil şi atât de puţin cunoscut e **Coasta de Argint**!

Iată cele două lumi, pe care le desparte Capul Caliacra. Ce diferenţă între una şi cealaltă, ce diferenţă între coasta goală de sub bătaia vântului şi cea adăpostită.

Urcându-ne pe podiş şi privind în ansamblu întreaga regiune, vedem că peneplena dobrogeană de mijloc se prelungeşte mult, iar apele care au sculptat altădată acest ţinut. nu mai curg, dar au lăsat văi rare şi mici, goale de apă.

Abia mai spre sud, pământul apare mai frământat şi mai adânc tăiat de văi, în malurile cărora se poate uşor observa, alternanţe rocilor marine, calcaruri încrustate cu scoici, şi a acelora de nisipuri şi argilă. Sunt urmele mării cari au acoperit, în mai multe rânduri, cu apele sale regiunea aceasta, Stratul de löss e destul de subţire, iar pe alocurea, mai cu seamă pe pante, roca calcaroasă apare denudată.

Puţine sunt însă văile, cari dau un mic debit de apă şi niciuna dintre ele, n'are atâta apă, ca să-şi justifice existenţa.

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman" Constanţa

Numai într'o perioadă de eroziune mai eroică, au putut apele să sape în Podişul Dobrogei, văi atât de adânci.

Excepţia între toate este Valea Batovei. Adâncă cu multă lărgime şi cu izvoare abundente, deci cu un râu adevărat, ea-şi deschide larg gura la mare lângă Ekrene, acolo unde se formează vestita ei plaje.

Ferită de vânturi, cu coastele bogat împădurite, ea se îmbină cu Coasta de Argint, prin climatul ei dulce, prin vegetaţia ei multă şi variată.

A fost supranumită «Valea fără Iarnă» şi a fost ţinta oerilor ardeleni, ce veneau să-şi ierneze aici oile, la adăpost de zăpadă şi de frig. Acum când solii munţilor nu mai coboară la mare, nenumărate pive-şi învârtesc roţile cu apa ei, pentru a-şi da totuşi tributul la viaţa economică a omului.

*
* *

Nu putem explica etnografia actuală a Dobrogei de Sud, fără o cunoaştere precisă a istoriei trecutului ei şi numai aşa putem înţelege pentruce ea diferă, nu în culoare sau variaţie etnică, de restul Dobrogei, ci numai ca proporţie numerică între elementele componente.

In întregime, ţinutul dintre Dunăre şi Mare are în componenţa lui etnică, în afară de Români şi : Turci, Bulgari, Germani, Armeni, Ruşi, Găgăuţi, Greci, Evrei etc., iar dacă istoria comună lui, lămureşte existenţa lor, proporţia unor elemente în număr mai mare în sud, este explicată numai prin istoria deosebită pe care sudul o trăeşte între 1879 şi 1913.

Aspectul variat al etnografiei dobrogene e rezultatul unui proces, care s'a repetat de mai multe ori în istoria ei.

Trecutul istoric trece dincolo de veacul lui Hristos şi greutatea unor preciziuni, constă în faptul că nu se pot utiliza isvoare istorice cari lipsesc pentru regiunea aceasta, ci doar povestirile călătorilor streini sau români, ce-au trecut întâmplător sau însărcinaţi special să cerceteze ţinutul.

Relatările lor au darul să ne informeze, despre aspectul general al populaţiei, să ne dea uneori şi cifre indicatoare despre raportul numeric dintre naţiunile conlocuitoare, dar nu reuşesc să ne informeze decât vag asupra unei stări de fapt, existente. Superficialele constatări, făcute de ei în treacăt, lasă impresia că într'un trecut mai depărtat, Dobrogea se prezenta ca un «desertum», iar mai târziu o ţară cu o populaţie variată.

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman” Constanţa

Tot după informaţiile culese de ei, pe lângă impresia de gol lăsată unora; aspectul etnografic se schimbă cu fiecare invazie.

Astfel: Thomas Alberti, Paul D'Alep, Philippe Stanislavi şi mai târziu Ion Ionescu dela Brad, călător român însărcinat de guvernul turc, cu o misiune agricolă, nu ne redau decât o slabă imagine, a etnografiei de altădată. Utilizându-se însă, cele mai precise isvoare, s'a ajuns la concluzia, că întotdeauna aproape, populaţia românească era superioară ca număr. Se găseşte astfel în anul 1870, sub Otomani, un număr destul de mare de Români, care se compune din:

I.— *Români autohtoni*, proveniţi din locuitorii de rasă tracică şi colonişti romani, cu un amestec de Misieni, Bessi, Daci etc.

După Slavi, ei se numeau «Vlahi».

II.— *Români veniţi din Transilvania,* cari coborau cu oile la iernat, colindând Dobrogea în lung şi în lat, de la Dunăre până la Varna. Fiind păstori, când păstoria s'a strâmtorat, ei s'au stabilit pe locurile, pe care-şi păşteau turmele, devenind proprietari, agricultori, legându-se de pământ.

III.— *Români din ţară de peste Dunăre*, veniţi ca negustori şi numărul lor a crescut după anul 1878, când mulţi sunt trimeşi ca funcţionari sau ca împroprietăriţi.

Pe lângă elementul românesc se numără celelalte naţionalităţi, în fruntea cărora au stat mereu ca număr Turcii. Dacă uneori Turcii creşteau în număr, prin colonizări puternice, alteori numărul lor scădea considerabil, siliţi fiind prin persecuţiuni religioase sau motive politice să se îndrepte spre patrie.

Toponimia dobrogeană, care era mai mult turcă, până în ultimul timp, ne arată că ei sunt singurii dintre streini, care nu lăsau urme de stăpânire vremelnică în Dobrogea.

După atâtea procese etnice însă, după stăpâniri cari s'au alternat, Dobrogea s'a întregit cu partea ei sudică, prin Tratatul dela Bucureşti, din anul 1913, după ce a stat timp de 34 de ani sub dominaţie bulgară. In această perioadă numărul elementului bulgăresc este sporit, printr'o colonizare cu Bulgari din Balcani, iar pe ruinele satelor turceşti, se înfiinţează sate bulgăreşti, păstrând istoriei ca mărturie, neschimbată toponimia turcă.

Dobrogea de Sud se realipeşte astfel ţării, cu o populaţie streină şi numai cu răsleţe aşezări româneşti, de Români

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman" Constanţa

Ardeleni rămaşi prin mijlocul ei şi cu mai multă populaţie românească pe malul Dunării. O inferioritate naţională numerică, aşa cum nu era în judeţele din nord. Guvernele române au înţeles să lase deplină libertate tuturor locuitorilor găsiţi în 1913, în acest ţinut şi pe acei cari n'au refuzat, i-a făcut cetăţenii Ţării. Interese superioare de ordin naţional cer ca această provincie să fie unificată cu întregul „tot" românesc. Aşa «Legea Dobrogei Noi» din 1913 şi Journalul Consiliului de Miniştri, din 3 Noembrie 1922, prin care un contigent de demobilizaţi, cari au luptat în Dobrogea, să fie colonizaţi pe frontiera noastră spre Bulgaria, nu sunt decât paşi îndreptaţi spre românizare, spre o viaţă proprie regiunii şi ţării.

Cu această dată începe viaţa românească, în masa morală a populaţiunii, punând pe luptătorii români, acum *Colonişti ai Dobrogei de Sud*, sub comanda unui şef suprem, fost comandant al lor, pe Generalul Rasoviceanu,

Ideia românizării nu s'a mărginit însă, la coloniştii militari, cari sunt primii pioni ai românismului în această regiune, stâlpi adânc înfipţi în glie, dar puţini. Ţara cerea nouă viaţă românească.

Pământurile rămase disponibile pe urmele exproprierii, trebuiau date acelora ce doreau să trăiască o viaţă ceva mai vie, pe tărâmul naţional. Şi s'au adus Români din toate orizonturile latine şi s'au presărat prin sate suflu românesc, iar pe alocurea s'au înfiinţat sate noi, de colonişti veniţi de pretutindeni.

Pindul şi Balcanul ne-au dat din oerii lor patriarhali, cu suflet oţelit sub stăpâniri streini, Banatul a trimis din gospodarii lui buni, ca toţi să se unească cu acei Români, cari au luptat pentru acest pământ, cu Românii veniţi din Oltenia şi Muntenia.

Prin opera care se face de peste un deceniu, şi se continuă şi astăzi. Se repetă un proces istoric, care s'a mai petrecut deatâtea ori în Dobrogea. Fenomenul colonizării nu este ceva nou în istoria regiunii noastre. Turcii au adus colonişti din Anatolia, ca să umple golurile dobrogene şi să asigure drumurile de trecere spre nord, Bulgarii au adus colonişti din Balcani, ca să ia locul Turcilor cari plecau (?), iar Românii aduc colonişti din ţinuturile româneşti de peste hotare, îndoită operă naţională, şi din provinciile unde populaţia are nevoe

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman" Constanţa

de pământuri. Adunaţi aici, coloniştii din diferite locuri îşi îmbină viaţa învăţată, în locurile prin care au trăit, îndreptându-se spre ceva nou. Viaţa lor de mai târziu, va fi viaţa ce se va plămădi din vieţele a şase ţări diferite, adunate să dea noutatea contopirii lor, pe acest ţinut...

Românul Macedonean a învăţat meşteşugul plugului, dar şi-a păstrat şi oeritul, în limitele posibilităţilor creşte oi menţinând acea industrie a brânzeturilor renumite. Invaţă unii de la alţii aşa cum le cere nevoia vieţii şi învăţătura lor va fi patrimoniul părinţilor pentru urmaşi, cari se vor naşte aci uitând că au venit din alte părţi.

Pretutindeni, la oraş sau la sat se vorbeşte româneşte şi limba românească nu se învaţă numai în şcoală, căci prin preponderanţa elementului românesc, învăţarea ei a ajuns o necesitate pentru toţi locuitorii de altă origine. Şcolile româneşti, nu numai cele primare, pentru care există obligativitate, dar cele secundare sunt frequentate de elevi streini, din ce în ce mai mulţi la număr.

Dacă colonizarea nu este o operă desăvârşită rămâne totuşi o operă mare, prin rezultatele naţionale pe care le-a dat. Dobrogea de Sud este astăzi românească, nu numai prin stăpânirea Românilor, ci şi prin viaţa ei. Uşor se poate face o convingere văzând satele în care s'au mai clădit şi biserici aşa cum se obişnueşte în satele româneşti.

Cele găsite, n'au nimic din frumuseţea bisericilor noastre. Sunt nişte locaşuri mici în proporţii, mohorâte la culoare şi fără turle. O cruce de fier deasupra dă o indicaţie, despre ceiace nu poţi bănui la început.

Aspectul trecut a fost transformat şi populaţia venită şi-a imprimat caracteristicul.

* * *

Sintetizând etnografia actuală a regiunei sud-dobrogene vedem că: *peste un număr însemnat de: Turci şi Bulgari; peste un număr mai mic de: Români, Nemţi, Găgăuţi şi alte grupuri mai mici găsite în 1913, s'a suprapus un mare număr de Români colonişti, aduşi din ţară şi de peste hotare, transformând total aspectul etnic al regiunii.*

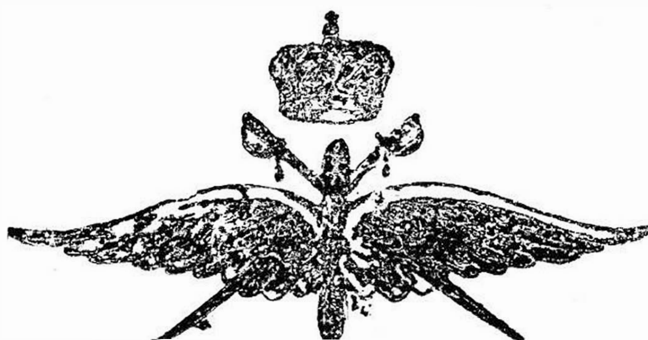
Turcii, la chemarea lui Atatürck, se duc să naţionalizeze ţinuturile Anatoliei, aşa că se mai adaogă încă un însemnat

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman" Constanţa

cucerit de Români, cari vor cumpăra averile lor şi se vor stabili în locul lor.

E necesar ca ochii guvernelor, prezente şi viitoare, să se îndrepte cu mai multă grije spre cele două judeţe ale Dobrogei de Sud, în care viaţa românească luptă pentru desvoltarea ei.

Radu R. Rucăreanu
Profesor secundar Bazargic

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman" Constanţa

Baladă din Pind

Nou mormânt săpat...
(Plângi, suflete-al meu!)
Nou mormânt săpat,
Pe un țărm uitat
Și de Dumnezeu.

Azi vor pune 'n el,
(Inimă, nu țipi?)
Azi, vor pune 'n el,
Mândru voinicel,
Șoim cu frânte-aripi.

Beznă de păduri...
(Dor hain cum muşti!)
Beznă de păduri...
Stau în jur panduri
Răzemați în puşti.

Fac în juru-i cort...
(De năluci nu scap!)
Fac în juru-i cort
Și privesc la mort,
Clătinând din cap.

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” Constanța

Apoi, rând pe rând,
(Săbii mă străpung!)
Apoi, rând pe rând,
Se închină 'n gând
Şi-l sărută lung...

. . . .

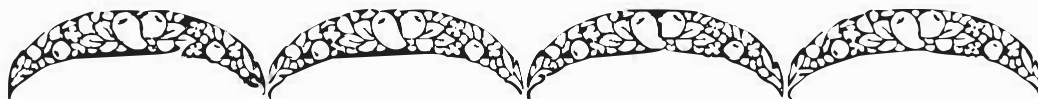
In mormânt, l-au pus...
(Friguri mă răpun!)
In mormânt, l-au pus...
«Iartă-l, Doamne,» — au spus...
«Că ne-a fost soţ bun.»

Spus-au şi-au plecat...
(Mori, suflete-al meu!)
Mortul l au lăsat
Pe cel ţărm uitat
Şi de Dumnezeu...

Em. Papazissu

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman" Constanţa

Invitaţie la dobrogenism

MOTTO:
Chez elle un beau désordre
C'est un effet de l'art.
Boileau Ch. II Art. poétique

Cultura românească, în sinteza ei, ne apare unitară. Această unitate oferă caracteristicile fenomenului de reducţiune din geometrie, pentrucă, supusă analizei prezintă cercetătorului categorice aspecte regionale. Se poate vorbi despre un ardelenism cultural, despre un muntenism, mai adesea despre un bine conturat moldovenism, iar în ultimul timp s'a afirmat un preţuit oltenism. Toate acestea însă nu au dispersat sufletul românesc, ele concentrându-se către un specific unitar cu axiomatică valoare românească.

Dobrogea însă, până acum, nu şi-a realizat integral nici măcar specificul ei în forme bine definite, ca mai apoi să poată fi un element de componenţă al specificului naţional. In seria regionalismelor româneşti Dobrogea reprezintă un vlăstar sănătos, un mugure înflorit dar nerodit.

Faptul că situaţia sa geografică a oferit-o elementelor eterogene după ce s'a afirmat pe ea o puternică viaţă română, întreruptă adesea, prin vitregia istoriei, în evoluţia ei către o viaţă românească firească, poate fi, în bună parte, o explicaţie a acestei întârzieri.

Totuşi pentru această provincie s'a risipit voinţă multă şi rodnică în multe privinţe. Dar dacă se poate vorbi despre o Dobroge preţuită pentru rosturile sale istorice, naţionale, strategice, economice etc., se poate spune mai puţin despre o etnologie dobrogeană şi foarte puţin despre o literatură dobrogeană. Constatarea aceasta este firească până la un punct dar neînţeleasă mai apoi. Este firească pentrucă în acele domenii ale culturii în care s'a afirmat mai insistent Dobrogea,

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman" Constanţa

a stăpânit un interes imediat — demonstrativ sau utilitarist — pe câtă vreme compartimentele în mai strânsă legătură cu spiritualitatea (etnologia şi literatura) au rămas cenuşeresele afirmării dobrogene. Dacă în cronologia desvoltării unei culturi fenomenul de mai sus este normal, întârzierea deplinei lui desfăşurări ni se pare nelămurită. Desigur viitorul va arăta cauzele acestei inerţii a spiritualităţii dobrogene.

*
* *

Pentru cultură, o provincie se poate oferi: sau *cercetării* — adâncind, prin rezultatele obţinute, patrimoniul unui popor: sau *creaţiei*, ilustrându-se prin opera fiilor săi care, stăpânind subtilităţile etro psichologice ale regiunii, aduc puncte de vedere speciale ce se impun culturii naţionale, fie ideologic, fie estetic.

Dobrogea şi-a oferit din plin fiinţa ei materială cercetărilor. Rezultatele au fost strălucite. Ştiinţe noi, cu pecetie românească, s'au născut din inepuizabilul material cercetat de savanţi autoritari, în această provincie.

Pentru creaţie, pentru afirmarea sufletului său, mai ales printr'un *dobrogenism literar*, provincia dela Marea Neagră a dat însă atât de puţin! Personalităţi răsărite din pământul dobrogean, care să-şi fi hrănit intelectualitatea cu sevă dobrogeană, n'au strălucit până acum într'ale literelor. Ceiace în literatura noastră păstrează o agrafă dobrogeană înseamnă iluzia rândunelei care a căutat să vestească singură primăvara. Lăudabile intenţii, talent autentic pe alocuri, dar din sufletul dobrogean — imensă comoară — abia câteva licăriri.

Un tânăr literat se plângea nu de mult într'o gazetă dobrogeană, că talentele dobrogene au părăsit locul de baştină ba s'au înstrăinat cu totul de el până şi în creaţiile lor. Are dreptate! Dacă ne amintim numai pe Cerna care, deşi născut dobrogean, n'are nimic ca atare în opera lui, încă este de ajuns. Un destin întreg stăpâneşte deci asupra literaturii provinciei! Dacă n'ar fi fost acei transplantaţi în această regiune, care s'au integrat în dobrogenism aşa cum a făcut acel mare animator, *I. N. Roman*, n'am fi avut astăzi nici atât cât avem. O întărire a ceiace afirmăm ne este dată chiar de tipăriturile cu caracter comemorativ sau antologic făcute în legătură cu Dobrogea.

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman" Constanţa

In admirabilul volum despre Dobrogea, tipărit pentru jubileul de 50 de ani, se găsesc articole şi studii numeroase despre toate aspectele provinciei: ştiinţifice, economice statistice, dar nu există un singur studiu despre literatura dobrogeană. Totuşi volumul a fost editat de cunoscuta revistă «Analele Dobrogei» condusă de distinsul fiu al Dobrogei, profesorul universitar *C. Brătescu*. Dacă ar fi existat un asemenea studiu, el ar fi arătat rezultate în discordanţă cu ceia ce a dat Dobrogea în alte privinţe.

Dar să socotim că volumul avea alte puncte de vedere. Să cercetăm deci o antologie literară dobrogeană. Avem în faţă antologia d-lor Lascarov-Moldovanu şi Apostol Culea, o carte tot jubiliară. Nu urmărim nici pe departe să nesocotim buna intenţie a «ostenitorilor» dar cartea este dovada fără replică a slabei literaturi dobrogene, mai ales în ceiace priveşte poezia. Printre prozatori sunt unele nume care au scormonit sufletul dobrogean dar n'au închegat o operă mare intrată în conştiinţa românească, iar printre poeţi găsim pe Alexandri, Eminescu, Macedonski, Minulescu, Cerna, I. Pillat etc., nejustificaţi în antologie decât prin naşterea lor unii, iar alţii din considerentul că au scris poezii despre Mare, despre ori care mare.

Incă odată, nu s'a putut da mai mult pentrucă nu a fost de unde. Sufletul dobrogean se ţine ascuns. Nu trebue însă lăsat aşa. Literatura românească va pierde incalculabil.

O ţară unitară în aspectele ei geografice, o ţără în care se lucrează cu râvnă pentru unitatea sufletească, *nu poate nesocoti energia latentă a spiritualităţii dobrogene.*

Intr'un organism fiziologic viu o desvoltare armonică este asigurată prin funcţionarea tuturor acelor glande cărora endicronologia modernă le-a definit atât de precis rostul. In organismul etnic românesc, ce se cere unitar, nu trebue neglijată endocrina dobrogeană.

Nu se va putea vorbi mai departe despre contribuţia românească la cultura omenirii până nu vom realiza specificul dobrogean în românism.

Căutând soluţii mulţi ar fi înclinaţi să încrucişeze mâinile resemnativ. Este o atitudine pe care o respingem. Stărue însă întrebarea: ce trebue de făcut?

Lupta de până acum, dusă cu zel prin publicaţiile Do-

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman" Constanţa

brogei, a stăruit pentru mai multă solicitudine față de sufletul dobrogean. S'au făcut propuneri, s'au început acțiuni dar se pare că n'au fost înțelese, sau au fost tratate ca toate câte n'au un rezultat imediat şi remunerativ. Nu ne sfiim să le facem şi noi; le vom arăta numai pe acelea care credem că vor fi potrivite ridicărei literaturii dobrogene.

In bună parte găsim soluții chiar în istoria literaturi noastre moderne. Nu s'a realizat o bună literatură românească până când începuturile n'au fost patronate de cunoaşterea sufletului românesc prin literatura populară. Şi pentru Dobrogea fenomenul este valabil. Prinurmare *trebue încurajate în primul rând colecțiile etnografice, monografiile rurale, colecțiile de poezii populare dobrogene*, muzeele, cercetările arheologice, toate acestea în mod insistent mai ales în Dobrogea de Sud, astăzi cu alte aspecte decât Dobrogea nordică. Răsplata cercetătorului va fi neprețuită. *Va descoperi un suflet aparte*, un sufet rezultat al încrucişărilor de rase; *nostalgic* pentrucă este transplantat şi adeseori fixat după o viață de nomadism (coloniştii, mocanii); *aplicat către fantezie* şi legendă din cauza orientului prelungit prin capriciul istoriei; *mistic* pentrucă este pus în fața unor forțe naturale deosebite: Stepa, Delta şi Marea.

Numai Delta Dunării creiază un suflet unic prin manifestările sale, susținut de condițiuni speciale de viață, fără putință de reeditare în altă regiune europeană. Cine cunoaşte Delta îşi dă seama de infinitele posibilități ce ar putea oferi talentelor negrăbite.

Odată cunoscut sufletul popular dobrogean fixarea sa în forme epice, alături de resursele lirice pe care le-ar da plămădirea lui în sensibilitatea celor cu temperament interproectativ, ar rămâne numai chestiune de talent şi vocație. Marea operă literară dobrogeană nu va întârzia să se vădească trainică, plină de forța care o va impune conştiinței româneşti ca pe elementul întregitor. Această operă va fi neapărat conformă şi deci viabilă.

* * *

A căuta sufletul dobrogean în formele de manifestare actuale, adică în formele înfățişate de sinteza netăgăduită a Occidentului transplantat cu Orientul preexistent, este de asemenea o muncă răsplătitoare şi mai ales necesară.

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman" Constanța

Alături de Dobrogea primitivă a crescut o Dobroge modernă, occidentală, rezultat al muncii trudnice româneşti, creaţiune care ne îndreptăţeşte mai mult de cât orice la preţuirea ei. Suntem hotărâţi să credem că în ordine spirituală *activismul românesc* îşi poate da întreaga măsură în Dobrogea; rodit prin altoire pe sufletul cu caractere pasive al vechei Dobrogi — suflet pe care l-ar descoperi etnologia — el *poate sta în fruntea cuceririlor culturale româneşti prin cucerirea spirituală a Dobrogei.*

In amestecul dintre primitivism pasiv şi energism modern se poate găsi cea mai autentică Dobroge românească.

Precum odinioară strămoşii noştri amestecase sufletul latin avântat cu mistica Geto-tracică, schimbând destinul provinciei, aşijderea astăzi *sufletul românesc altoit pe fondul primitiv dobrogean trebue să integreze Dobrogea destinului românesc.*

*
* *

Căutarea acestui specific dobrogean actual s'a început mai întâi în plastică; peisagiul primitiv şi modern al regiunei s'a realizat în bună parte. Cunoaştem pictori care şi-au destinat vacanţe întregi, repetate anual, trăirii din plin al aspectelor autentice dobregene, spre a-şi sensibiliza concepţiile plastice cu peisagii dintr'un Balcic cu pitoresc oriental sau dintr'o Constanţă occidentală prelungită dealungul unei coaste cu plăji moderne.

Intr'o mai mică măsură s'au ivit pictori ai Deltei care au eternizat caracteristicul acestei minuni geografice în exprimarea colorată a geometriei variate şi elocvente a lotcilor, în risipa de lumină distribuită expresiv pe feţele pescarilor strânşi în jurul focurilor, în scule întinse la uscat, în canaluri, în sălcii deprimate şi în întregul specific aquatic al nordului dobrogean.

Este adevărat că pentru literatură aspectele noi ale Dobrogei se evidenţiază mai cu greu, mai ales acelora care nu disting încă fondul primitiv.

In această privinţă, bucuria unui mai deplin succes l-ar avea autohtonii care, cum am spus la început, au mai multe posibilităţi de a sesiza subtilităţile. Dar dintre autohtoni puţin îşi destină puterea de creaţie specificului dobrogean. Numele lor ilustrează pagini de reviste locale fără putinţă de

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman" Constanţa

pătrundere adâncă în massa lectorilor. Talente din afară de provincie care să pună pasiune în căutarea sufletului dobrogean nu s'au rătăcit pe aci. Sau dacă s'au rătăcit, au făcut-o fără pasiune, dăruind literaturii pagini închegate într'o gândire elaborată în atât timp cât trebue dela impresie până la notaţie imediată. In confortabile călătorii rapide nu se poate găsi decât o substanţă dobrogeană efemeră, sau un pitoresc, desigur simţit, dar superficial exprimat. E locul aci să amintim că literatura cere altă gestaţie decât plastica.

Să nu se creadă de asemenea că aci talentele n'ar avea spaţiu, ar fi constrânse.

In provincia în care s'au concentrat popoare ca într'un muzeu viu al antropologiei, o provincie cu o morfologie geografică variată şi cu ecouri concrete într'o faună şi floră specifică, nu poate fi vorba de sărăcie de teme. Nu se cere de cât o condiţie: să fie într'adevăr talente îndrăgostite de Dobrogea.

Pe întinsul stepei Dobrogene arsă de vânturi—unde legenda se împleteşte cu adevărul,— în misterul Deltei şi în neliniştea Mării şi-au creiat un nou Helicon muzele literaturi Polynsia, Erato şi Caliope. Au fost mulţi acei care le-au auzit chemarea în trecutul apropiat—Dunăreanu, Sadoveanu şi alţii, —dar fără să fi pătruns în miezul dobrogenismului. Astăzi C. Ardeleanu, poetul Sălceanu, Em. Bucuţă, prozatorii B. Iordan, Valerian şi recenta Pia Alimănisteanu—desigur mai sunt şi alţii — au încercat să micşoreze taina dobrogeană. Dar cât au putut da chiar atunci când opera lor a însemnat succes? Pentru a integra specificul dobrogean în românism trebue muncă organizată, ba chiar patimă pentru provincie. Sunt aşteptaţi toţi câţi vor o încununare a talentului lor — autohtoni sau din afara regiunei—cărora nu le putem face decât o stăruitoare *invitaţie la dobrogenism.*

ION LOLU
Profesor Secundar
Bazargic

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman" Constanţa

Armatolul[1]

Aşa-l visez: O statuă sculptată
Din culminanta creastă de granit
A Pindului de veacuri troenit...
Privirea-i spre Danubiu îndreptată

Și de Balcani cu scutu-i sprijinit.
Și-aşa a fost... Mi-o spune 'nfiorată
Povestea lui de cèlnici[1]) vechi păstrată
Şi-o spune tristul Pind desmoştenit...

Aşa a fost pe vremuri armatolul
Şi îl slăvia norodu-i de nomazi,
Căci libertatea 'n el şi-avea simbolul.

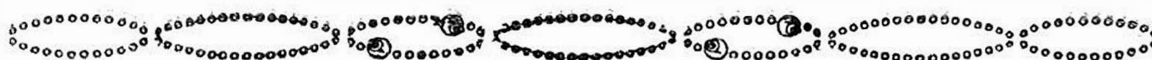
Trecură ani... Destinul i-a sdrobit
Cerbicea și, din aprig Marte, azi
Ajunse-un Prometeu înlănțuit!

Em. Papizissu

---

1) *Pandurul Pindului.*
2) *Fruntași și judecători ai poporului aromân.*

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” Constanța

Icoane vechi de 109 ani
(Creionări estompate)

Stepă... stepă întinsă şi obsedantă! După fiecare val nu vezi decât acelaş peisagiu, ce se repetă mereu.

Peisagii dobrogene, ce nu înfăţişează mai mult decât putem vedea cu ochiul. O fântână, din care se scoate apa cu burduful, tras din adânc cu o funie, ce se înşiră pe o roată, învârtită de un cal... Şi drumul calului, cu ochii tot atât de vioi, ca şi ai câinelui ce urmăreşte cu limba scoasă în miezul verii. căruţa stăpânului,.... e drum fără sfârşit, fără ţintă. E aceeaşi monotonie, pe care-o trăeşti pe nesfârşitele şi uniformele drumuri de stepă.

Viaţă!... La fântână, femei, copii şi animale însetate, ce au venit să aştepte nerăbdătoare şi grăbite la gura fântânii, burduful plin.

O cişmea, la care s'au îngrămădit cadânele cu feţe ascunse, curge cu toane, introducând par'că un capriciu, într'un „mereu acelaş".

E poate vară, cu amurguri roşii de soarele ce trece prin praful ridicat de căruţele cu cântec răsunător. Sau iarnă poate, cu vânt năprasnic şi şuerător, ce pare întotdeauna mâniat pe zăpada, pe care o aşează în dune albe. Nici urletul lupilor înflămânziţi şi îngheţaţi nu lipseşte şi intră în concertul de groază şi teama de singurătate.

Şi Bazargic e la capătul unor aşteptări lungi, acolo unde stepa îşi pierde fiinţa ei. Cu ce simţăminte, îl întâmpină acel ce-l vede întâia oară?

Oricine aduce ceva superior, în sufletul lui. Numele altor locuri, oricare ar fi ele, sunt întotdeauna deasupra.

Desigur, Bazargicul nu e un oraş modern, cu bulevarde lungi, plantate cu castani, cu pieţe vaste şi clădiri elegante. Nu e nici oraşul aşezat într'un loc pitoresc, care să placă prin darurile lui Dumnezeu.

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman" Constanţa

Nici o apă mare nu i oferă norocul ei, iar bogatele isvoare de apă sunt departe.

Numai răscrucea unor drumuri, ce legau depărtări mari, a hotărât „Pazarul“ de stepă. Dar e oraşul, în care poţi vedea, nenumărate turnuri de moschei, dela elegantul minaret bogat, până la ceardacul sărac, de lemn învechit, din care muezinul îşi face deopotrivă datoria.

O vale îl străbate şi-l îmbrăţişă, ca pe un fiu al ei. N'are apă decât să lăcrămeze pentru el „Bazargicul care a fost“, fiu al lui Hagi-Oglu.

Astăzi nu mai poate oferi plăceri deosebite, în afară de curiozitatea de a vedea, cişmelele cu apă puţină în loc de pompe moderne şi abundente, sau ţigănuşi schilodiţi cerşind în numele lui Alah ! Un cartier tătăresc, cu uliţi strâmte şi noroioase, cu cafenele la fiecare pas şi cu case lipite cu pământ, ce-şi întorc faţa dela drum. Un strein şi-ar pune poate întrebarea, care să i descopere misterul visurilor unui musulman, ce stă ceasuri întregi, cu picioarele încrucişate, pufăind din ciubuc şi numărându-şi fără de sfârşit metaniile.

Cele câteva străzi drepte, frumos pavate, nu prezintă interes pentru nimeni şi ca tot ceeace a câştigat Bazargicul, căutând să intre în ritmul vremii, trece neobservat, la numele lui.

Şi totuşi aici pulsează viaţa tuturor târgurilor şi noutatea timpurilor nu-l ocoleşte.

Icoanele trecutului său, ne pot lămuri pe deplin, că şi el îşi deapănă firul vieţii, sub aceiaşi zodie a transformării. Pe vestigiile trecutului, s'a reclădit totuşi o noutate, dar cu specificul şi culoarea evocatoare, a ceeace azi nu mai este.

Hector de Bearn, ne-a lăsat câteva creionări, de acum 109 ani.

Moscheea din Bazargic

Aşezat într'o vale mică şi ocolit de păduri, Bazargicul era închis altădată de şanţuri largi, astăzi pe jumătate astupate. E un oraş mare, străbătut de străzi multe, dar strâmte; are ca la douăsprezece moschei, câteva fântâni (cişmele) frumoase, patru pieţe şi câteva clădiri aproape elegante.

Pe câteva străzi sunt şi un fel de trotuare, ori simple pietroae aşezate unul lângă altul, pe care să se poată merge

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman” Constanţa

desculț pe vreme de ploae. Inălțimile care domină orașul sunt pline de mii de morminte, ceeace dovedește că populația acestui oraș a fost foarte numeroasă altădată. Pe fiecare mormânt e înfiptă câte o piatră, în care e săpat numele mortului, precum și câteva pasagii din coran; vârful pietrelor e cioplit în formă de turban, forme care variază dela un mormânt la altul, după rang și după stare. Lagărul nostru era într'o pădure de acestea de pietre tumulare și un cimitir creștin; aci nici un mormânt în relief, nici o inscripție; numai niște pietre mari, cioplite și așezate alături. Toată populația se retrăsese din oraș. Insă, înainte de a pune stăpânire pe oraș, a trebuit să-l purificăm, căci era revoltător de murdar — iar câteva fântâni erau astupate, altele infectate cu săpun și hoituri pe care le svârliseră înăuntru.

Interiorul Moscheii

In vreme ce se lucra la curățirea orașului, în care se dase ordin să se stabilească mai multe spitale și manutanțe cu provizii de hrană, am vizitat mai multe clădiri și câteva moschei. In fundul moscheii principale, în fața porții de intrare, era o tindă împodobită cu numeroase picturi în culori diferite, care reprezentau fără îndoială anumite embleme; alături și sprijinit de zid, era un fel de amvon, pe care urci pe un soiu de scară; mai departe se găseau două desemnuri lipite și supraîncărcate de inscripțiuni și picturi; am hotărît să le iau. Pe pereți erau scrise cu litere mari versete din coran. La dreapta și la stânga intrării erau tribune. Incolo mai nimic, care să vorbească imaginațiunii, în interiorul unei moschei. Ceiace-i mai vrednic de remarcat la aceste monumente sunt minaretele, care se înalță svelte și elegante și din înnaltul cărora ți-se desfășură cea mai întinsă și variată priveliște înaintea ochilor.

La părăsirea orașului locuitorii nu-și putură lua, din nenorocire, și câinii: haite întregi, prăpădite de foame, rătăceau prin oraș și pe lângă morminte. Noaptea umpleau văzduhul cu urletele lor; înconjurau tabăra de par'c'ar fi vrut s'o ia cu asalt așa că adesea s'a simțit nevoia să se retragă în ei.

---

1) Informația și textele lui Hector de Béarn, sunt reproduse, după publicația D-lui Ion Conea, din Analele Dobrogei.

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman" Constanța

Dar călătorul francez, care lua parte la un războiu, a cules impresii fugare din Bazargic, în trecerea lui prin oraşul nostru. Era în 1328, pe timpul razboiului ruso-turc, când însuşi Ţarul, era în taberele de pe dealurile Bazargicului.

In acelaş an la 4 August, misiunea din care făcea parte şi Hector de Bearn, se îndreaptă din nou spre Bazargic, dar acum el se opreşte asupra lui, cu mai puţină grabă şi sufletul lui mai puţin preocupat de mersul luptelor, coboară să descopere urmele tainelor trecute...

Vederea generală a Bazargicului

..... Am regăsit Bazargicul curat, nu ca la venire. Spitale ambulante, magazii cu hrană şi nutreţ pentru vitele de transport, pentru vitele stabilite aici.

Era mişcare, activitate acu; ba încă şi câteva prăvălioare ţinute de nişte evrei: oamenii aceştia răsar ca din pământ, acolo unde-i vorba de câştigat parale.......

Casa Paşei din Bazargic

Intre casele mai demne de remarcat, cea care ne atrase mai mult atenţiunea fu a Paşei; situată în mijlocul unei curţi vaste, cu mai multe rânduri de balcoane şi având mai multe etaje,— toate acestea îi dădeau o înfăţişare elegantă şi plină de graţie; coloanele toate precum şi balcoanele şi toate ornamentele acoperişului erau din lemn cât se poate de lucios şi bine lucrat; coloane mici de apă ţâsneau într'un bazin, situat în mijlocul unei săli, împodobită cu marmoră, a parterului.

De jur împrejurul sălii erau rânduite divane. Ne treceam ziua în felul acesta, vizitând oraşul şi nu ne întoarcem în lagăr decât seara. Odată cu apusul soarelui şi imediat după ce se suna adunarea — se făcea rugăciunea. Soldaţii eşeau din corturi şi, în rând, şi după o simfonie simplă, dar gravă şi majestoasă, fiecare se descoperea; atunci cel mai vechiu soldat din companie spunea cu glas tare o rugăciune scurtă, după care toată lumea făcea de mai multe ori semnul crucii. Omul în rugăciune îţi inspiră întotdeauna un sentiment de respect; iar sentimentul acesta are ceva mai sublim încă atunci când cel care se roagă e un soldat: e ceva

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman" Constanţa

atât de solemn în tăcerea şi în reculegerea unei armate întregi, care-şi oferă viaţa lui Dumnezeu.... viaţa pe care-o va risca mâine.

Cămara femeilor Paşei din Bazargic

Printr'o portiţă, curtea cea mare a Paşei da într'o grădină tare frumoasă; în mijlocul acesteia era o casă, ocupată altădată de femeile seraiului său.

N'avea nimic demn de remarcat locuinţa aceasta: câteva camere goale, doar; una, numai, în care se adunau peste zi femeile Paşei, avea pereţi îmbrăcaţi în lemn perfect sculptat; divane de jur împrejurul camerei şi a unei fel de alcov, care făcea un eşind în grădină; plafonul era şi el sculptat şi atunci, când camera aceasta, împodobită cu frumoase şi bogate covoare, va fi fost animată de prezenţa frumoaselor peizonierş, de bună seamă că acest interior trebue să fi fost mai mult decât plăcut şi-s sigur că nu un singur vizitator va regreta, găsindu-l golit de vechile lui stăpâne.

. . . .

Dincolo de 109 ani se estompează un Bazargic mai noroios ca cel de azi. Douăsprezece geamii cu minarete svelte şi elegante, «singurul lucru, care se poate remarca». Mai mult, Casa Paşei, cu «alcovul gol».

Secolele se pot scurge şi mileniile, şi au trecut peste neliniştea orientalului Bazargic, şi-a şters vremea chipul icoanei trecutului.

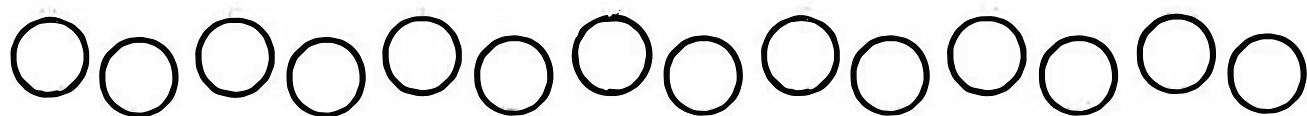
Dar «Camera femeilor» din Casa Paşei, găsită goală, fără frumoasele prizoniere ale capriciului stins, al unui stăpân îmbătrânit, ce numai în vuete de coarde monotone, suspine sau bătăi de tamburine, ritm nebun al patimei, ce nu se putea deslănţui, şi-ar putea goni visurile lor; un «deli-kan», tânăr cu ochi negri şi braţe vânjoase.

Era nesfârşită «Poveste a celor 1001 de nopţi», terminată. Mai păstra doar ca singure vestigii, divanuri multe, o fântână ţâşnitoare cu apă răcoritoare, în faţa căreia poate o cadână cu ochi negri şi-a uitat vraja ochilor ei, în sclipirile picăturilor de apă. Taine!... A fost odată!...

Dan Valentin

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman" Constanţa

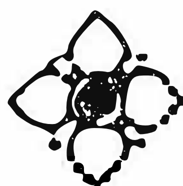
Artă

Intre fii artei, care s'au inspirat din pitorescul Dobrogei de Sud, este şi pictorul Dobrogean Onciu I. Shunda, autorul operei ai cărei clişeu îl reproducem pe coperta revistei noastre. In peisagiile sale ca şi în timpurile caracteristice regionale, artistul ştie să aleagă trăsătura care se înlăture orice banalitate.

Multe din opere sale ca: Tipuri dobrogene. Un ştrengar, O tânără ţigancă, Peisagii din Bazargic, Iarna la Balcic, Geamii din Bazargic şi Balcic, Marea în Golful Balcicului, Mahoane la malul mării şi altele, au fost expuse la expoziţia de la Ateneul Român ca şi la expoziţia organizntă cu ocazia Semicentenarului Dobrogei.

In «Critique d'Art» din «Revue du Vrai et du Beau» găsim: **„Onciu I. Shunda posedă un vibrant temperament de artist şi de daruri ale naturii, care se bazează pe o ştiinţă profundă a meşteşugului artistic».**

Dobrogea de Sud îl numără printre acei ce lucrează, pentru ridicarea ei.

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” Constanța

RECENZII

Pia Alimănişteanu: DOBROGEA

— FILE TRAITE *) —

O carte despre Dobrogea, care, prin subiectul ei, **„file trăite“**, *vrea dintru început să-ţi alunge orice bănuială de neautentic, este, sortită unei atenţiuni deosebite. Cauţi în ea documente omeneşti relative la o lume puţin cunoscută, o lume preţuită aprioric pentru o psihologie detaşată prin climat moral şi expresivitate exotică de ceiace ne-a dat literatura de până acum. Cu aceste gânduri am deschis cartea D-nei Pia Alimănişteanu. De altfel autoarea a intuit interesul pe care îl va suscita cartea ; în prima bucată cu ţinută de prefaţă, D-sa caută să definească poziţia specială a provinciei dintre Dunăre şi Mare legând-o strâns de o culoare orientală şi de un trecut a cărui taină va fi deapururi păstrată netălmăcit. Este ceiace dă Dobrogei farmecul pe care l-a căutat să-l fixeze D-na Alimănişteanu în „filele trăite“ ale cărţii D-sale.*

Sunt treizeci de bucăţi — unele nu depăşesc lungimea „momentelor“ — în care se caută să fie prins sufletul dobrogean. Foarte adesea însă întâlneşti în ele sufletul autoarei. Intâmplările se desfăşoară într'o Dobroge condensată în preajma unei moşii boereşti, cu argaţi, lucrători, logofeţi şi cu acea lume de vecini şi de furnizori ai conacelor. Material limitat care pune stavilă intenţiunei autoarei. Dificultate îndoită şi pentrucă posibilităţilor epice rudimentare li se raliază lipsa de sintetizare a variatei psihologii cu precise diferenţieri etnice proprii ţinutului.

Autoarea este câştigată de farmecul oriental al Dobrogei pe care-l socoteşte etern. Intr'adevăr găsim bucăţi în care sclipesc licăriri din sufletul oriental ca în **„Rusten Bostangiul“, „Fata hogei“, „Ali din Balcic“, „Turcii din Durostor“, „Fântâna turcului“** *etc. Rustem, bătrân bostangiu, când nu-şi bate câinele „îl desmeardă lovindu-l cu pumnul până urlă“. Hogea, proprietar al unei mori de vânt, îşi bate până la schilodire fata îndrăgostită de un creştin ; dar fetei nu-i tae avântul erotic, evocat în manieră neo-semănătoristă, nici chiar perspectiva simbolică a iataganului cu mâner de fildeş al hogei, unealtă care ar deveni mijlocul împlinirii supremului sacrificiu pentru islamism.*

Ali din Balcic este o admirabilă portretizare a unui turculeţ, — figura vie prin camelionica adaptare conformă cu profitul întrezărit, — care cultivă şi speculează slăbiciunile, în fond dispreţuite de el, ale celor ce-şi pot plăti capriciile.

Alături de Ali se reliefează Aşim („Turcii din Durostor“) fiinţă simplu al-

---

*) Scrisul românesc S. A. Craiova.

Biblioteca Judeţeană „Ioan N. Roman” Constanţa

cătuită și poate de acela înțeles până și măgărușul Marcu. Așim rezolvă paradoxal greul vieții : refuză să adapteze milităriei dar primește lovituri de cuțit bravând răzvrătirea unui marinar posedat de furia crimei. Deși rămâne invalid, se bucură apoi pentru cei 5.000 lei despăgubiri, din care-și plătește conștiincios o mică datorie.

In **„Fântâna turcului“** *bogatul Kiazim, dintr'un scrupul de conștiință națională, părăsește Cadrilaterul spre a nu fi silit să lupte în războiu contra fraților săi. Averea mare îi rămâne în țară. Pe deasupra* **turcului** *stărue însă* **omul** *care-l face să făgăduiască 500 lei anual pentru îngrijirea unei fântâni, atâta vreme cât va trăi el. Suma vine an de an până ce Kiazim a închis ochii definitiv, confirmând încă odată că Turcul este om de cuvânt.*

Din această galerie de suflete se poate alcătui un conturat portret colectiv al acestei populații teoremă vie a fatalismului și a resemnării.

Cortegiul ființelor din carte se întregește cu rusnaci, bulgari, aromâni, mocani, armeni..... și mai ales cu argați de tot felul, care, fără ordine, defilează în sensibilitatea autoarei, redați apoi în notații uneori insuflețite.

Dintre bucățile acestea **„Pustnicul“** *se situează aparte prin construcția eroului. Ceva din sufletul slav, mistic și inegal, înfățișează bogătașul bulgar Hristu Velicu care isbăvește prin pustnicie un gest amenințător de brută, gest aducător de moarte soției sale bolnavă și osândită la o vecinică izolare de lume.*

In **„Arămarul din Küstenge“** *procedeul obicinuit este depășit. Echilibrat pe o axă de simetrie în jurul căreia găsim autoarea și eroul, suflete complimentare, portretul acesta realizează omenescul nediformat de optica subiectivă. Sarchissian, armean quasi-nomad din cauza războiului, cu simț comercial susținut de cunoașterea psichologiei clientului — un articol cu care deasemenea face afaceri — se înalță deasupra sa însuși și găsește că prețuirea materială a unui lucru de care se leagă amintirea sfântă a mamei și a copilăriei, este o profanare. Intr'un scurt dialog, admirabil închegat. Armeanul își retrăește odisseea vieții sale fără speranța regăsirii vreunei bucurii.*

Alături însă de atare bucăți, stropi limpezi de rouă epică în care se reflectă adesea trăiri subiective, întâlnim notația cu caracter de reportaj dialogat, rece, superficială, inutilă. In schițele sale D-na Alimănișteanu vădește închinare către miniaturistic, dar această manieră presupune cizelare și mai cu seamă prețuirea spațiului, pe care însă îl pierde în fragmente cu stil de proces-verbal. Iată un fragment cu totul strein de ori-ce preocupare literară :

„Ajunși la Arlichioi, logofătul întrebă pe un cioban stând într'o rână pe coastă, unde se găsește piatră de vânzare.

— „Acolo e stăpânul, Domnul Florică“ și arătă către un conac, mai la deal. O luarăm încontro ne arătase ciobanul.

In fața locuinței am coborît din trăsură, însă n'am cutezat să intrăm din pricina haitei de câini ce ne pândeau și lătrau la noi îndârjiți.

In mijlocul bătăturii erau legați trei cai vineți, scunzi și încordați la trup.

Printre ei mișunau porcii și păsările curții, mai departe sub un șopron acoperit cu coceni, două vaci șvițerane rumegau în tihnă.

Peste câteva clipe eși stăpânul (pag. 18).

Digesiunile se rătăcesc persistent și cu dorința de a asigura variația,

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” Constanța

când, de fapt, sunt de natură să strice unitatea, ne legându-se organic. In bucăți ca **„Baidoc"**, **„Pe tabără"**, **Țiganii căldărari"** *digresiunea are aspectul lichidelor în emulsiuni; doar o agitare le poate da o scurtă și iluzorie unitate.*

In altele impresiunea nu trece dincolo de psichologie, falșificând emoțiunea estetică, precum în **„Baciul Ion"** *unde faptul — în speță o mică tragedie— nu se desvoltă dincolo de embrion ci împinge împlinirea lui în sufletul lectorului devenit astfel colaborator. O asemenea procedare este recomandabilă când lectorul are suficiente elemente spre a construi sufletul eroului, a-i ghici reacțiunile, sau când faptele au clocvență proprie prin lumina aruncată asupra lor.*

Apoi sunt unele bucăți fără nici un rost în volum și mai ales în afară de ceiace se chiamă literatură. Simple fotografii retușate după o concepție estetică sui-generis, bucăți la care titlul este e o formalitate, pline de naivități dialogate, cu strecurări de onoare întâlnite în „Păcală" al lui P. Dulfu sau în tinda folklorului adevărat, nu au nici o justificare în volum. **(Vaca Rujița"**, **„Florian"** *etc.)*

Alături de acestea didacticismul reliefează pe alocurea neliterar epiderma epică a bucăților : **„Dijmuitul"**, **„Pe tabără"**, **Straea „Stefan Mihăileanu"** *sau* **„Dascălul"** *ilustrează prea transparent anumite tendințe.*

Toate aceste neajunsuri de fond ale cărții D-nei Alimănișteanu se datoresc lipsei de eficiență epică a temperamentului d-sale. S'a opus adevăratei vocațiuni literare căutându-se acolo unde nu poate fi găsită. D-sa se realizează mai curând în descriptiv unde am găsit de câteva ori rătăcită puterea de evocare, adjectivul nimerit, lucruri ignorate în cele mai multe file ale cărții. Iată o zi de treerat :

„Pe șesul din jurul satului Hasiduluc s'au ridicat șire de pae, șire lungi, iar coșurile vapoarelor de treerat răspândite pretutindeni fumegă încotro o bat vânturile. Ele vestesc ceasul tuturora, ele sună chemarea lucrătorilor, când abia au început zorile să înroșească apele mării și le sună plecarea spre casă când câmpia intră în umbra nopții".

Rânduri ca acestea, și ca alte câteva, îi indică D-nei Alimănișteanu altă cale. Numai prin împotrivirea vocațiunei lirico-descriptive se explică dece „Dobrogea" d-sale este lipsită de peisagiul caracteristic. Căutarea exprimării epice să fie oare un ecou al dinamismului practic și necesar administrării moșiei prea insistent prezentă în carte ?

In ceiace privește tehnica formei observăm în special un dialog mânuit cu pricepere dar neautentic. Graiul popular nu se recunoaște în redarea autoarei ; nu-i decât o umbră din vorbirea țăranilor lui Creangă, Coșbuc sau Sadoveanu. Un argat dela grădina cu legume nu vorbește ca un literat :

„Ii tremurau mâinile și picioarele și mai ales ochii îi erau înfiorători cu privirea lor neclintită, însângerată". *(Grădina bulgarului Petrof pg. 33).*

Poporul nu cultivă epitetul și mai ales nu-l dublează ca în exemplul de mai sus. Topica populară exclude decorația verbală amplă.

Pe alocurea se fac simțite oltenismele : **„îi deterăm mâna"** *(pg. 67) sau* **„îi deterăm cunoștință"** *(pg. 19) îndoită greșală și prin expresia regională neliterară și prin nenaturatul ei. „A da cunoștință" este o creațiune nefirească a autoarei.*

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman" Constanța

Acestor scăderi de realizare li se adaugă însă altele de concepție. Deși cartea presupune a reflecta o viață cu specific regional, totuși nu reușește decât într'o prea slabă măsură. Se desfășoară înaintea cititorului fapte dialogate posibile sub orice climat. Lipsește în multe din schițele și portretele D-nei Alimănișteanu **determinismul** *naturii dobrogene. In felul în care se prezintă, cartea este o contabilizare literară a oamenilor de pe moșia Hasidulue și din împrejurimi, ținută în însemnări gen reportaj sau jurnal intim, fără putință de a caracteriza Dobrogea. Provincia care a dat titlul cărții este redusă la un conac unde viața se desfășoară sub ochi de stăpân.*

Inchegând subiectiv o carte nereprezentativă a confecționat o haină prea strâmtă pentru Dobrogea.

Sensibilă mai mult la„ **omenesc**“ *decât la* **„dobrogean“** *un daltonism literar oprește pe D-na Alimănișteanu să vadă adevărata culoare a Dobrogei.*

In afară de viața conacului, restul rămâne o lăudabilă încercare de a organiza un caleidoscop al lumii dobrogene dar nu reușește mai mult decât un jurnal cinematografic unde impresia persistă puțin.

Dacă ținem însă de unele mici fericite excepții, putem conchide că D-na Alimănișteanu a isbutit să însuflețească o culoare de pe imensa paletă a policromiei etnice dobrogene.

CLEMENT VORNICU

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” Constanța

Bibliografie :

S. Vâlsan La Dobrogea pour la Bulgarie et pour la Roumanie
din „La Dobrogea Roumaine“
N. Iorga Devant une carte allemande.
S. Mehedinți Le Pays et le Peuple Roumain
C. Brătescu Contribution à la Question de la Dobrogea
N. Roman La population de la Dobrogea
N. Iorga Comment nous sommes entrés dans la Dobrogea
Anonymus Dobrogea
V. Mușï Un deceniu de colonizare

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” Constanța